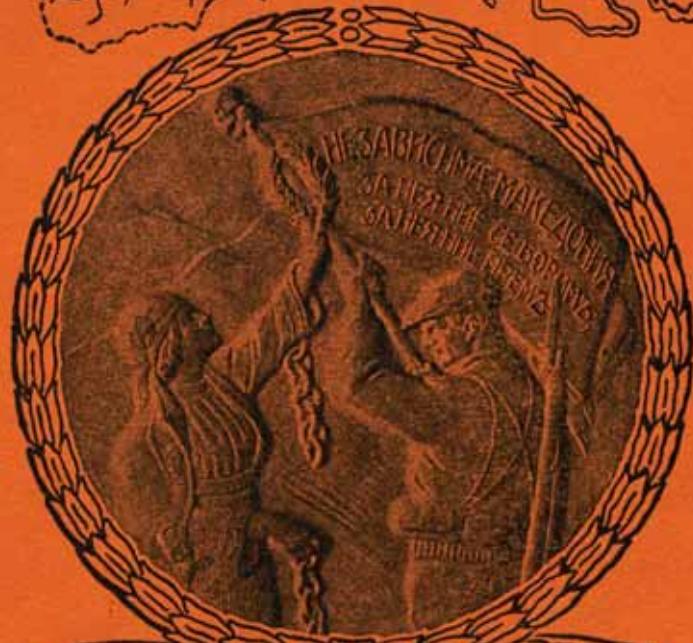

ИЛЮСТРАЦИЯ ИЛИНДЕНЪ

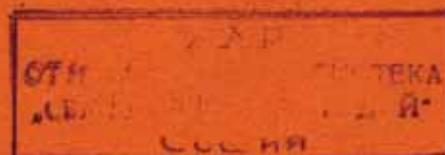
НАР. И УНИВ. БИБЛЮТЕКА
«АДРЕСАТ»
СКОПЈЕ

ИЗДАНИЕ НА ИЛИНДЕНСКАТА
ОРГАНИЗАЦИЯ

Съдържание:

1. Паметникът на Тодоръ Александровъ въ
гр. Кюстендилъ.
2. Христо Настевъ. — Споменитъ ми отъ Ръкан-
ско и Дебърско.
3. Безкръстната братска могила при с. Апоскепъ
(Костурско).
4. Стефанъ Аврамовъ. — Сражението въ село
Паралово — Мориховско.
5. Георги Ив. Бълевъ. — Изъ споменитъ ми
презъ 1903 година.

Година 2.

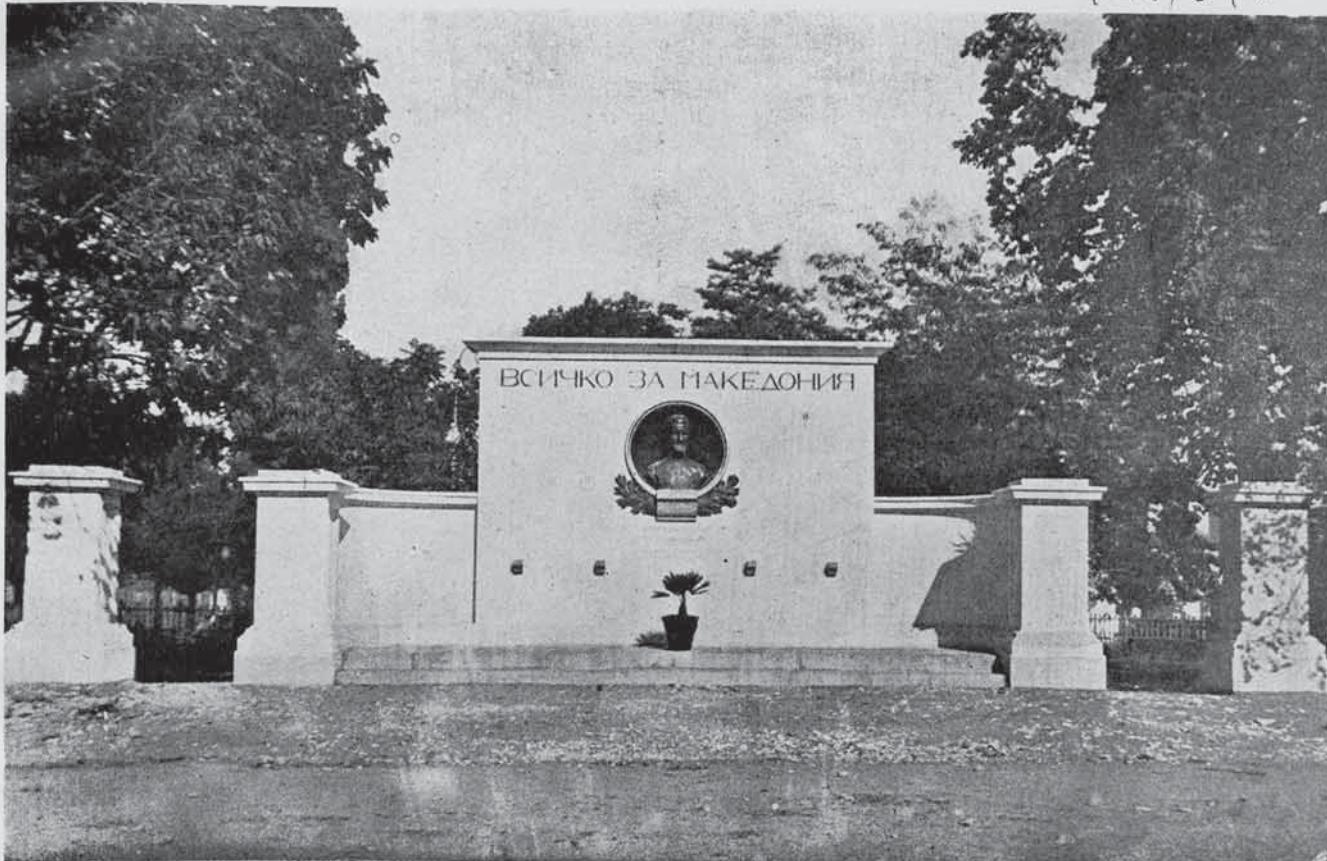
ИЛЮСТРАЦИЯ И ПРИКЛЮЧЕНИЕ

Редакторъ: ПЕТЪР МЪРМЕВЪ

Редакция и Администрация: София, улица Алабинска, 30. — Телефонъ 19-32.

148/010

Паметникът на Тодоръ Александровъ въ гр. Кюстендилъ

На 1 ноември 1928 год., въ гр. Кюстендиль ще се открие паметникът на бележития македонски синъ — ТОДОРЪ АЛЕКСАНДРОВЪ. Животът на този голѣмъ революционеръ, който ни даде ШИПЪ, бѣше символъ на родолюбие, дѣлгъ и честъ. Неговата силна воля, яснинът му погледъ върху нѣщата, строгият му характеръ, осветени отъ единъ чистъ разумъ, направиха отъ Тодора истински вождъ на голѣмото народно македонско движение. Бѣше време, когато цѣлото племе обръщаше погледите си къмъ него, за да го спасява отъ пораженство и разплохъ. Той стана любимото дете на цѣлия народъ, който днесъ, за голѣмите му заслуги, въ китния Кюстендилъ

овѣковѣчава паметта му на вѣчни времена съ единъ величественъ и красивъ паметникъ.

Известниятъ у нась и въ чужбина голѣмъ скулпторъ, Андрей Николовъ, въ своята творба: Паметникът на Тодоръ Александровъ — е успѣлъ на студения бронзъ да изрази пламтящата и велика душа на македонския революционеръ въ единъ образъ, колкото суроъ и строгъ, толкова галещъ и милъ. Паметникът гледа къмъ Македония, а Македония съ тѣжно лице и насызени очи гледа отъ Руенъ своето скжено чедо и праща благодарственъ приветъ на родолюбивия и милъ Кюстендилъ. Слава на Тодора! Слава на кюстендилското гражданство!

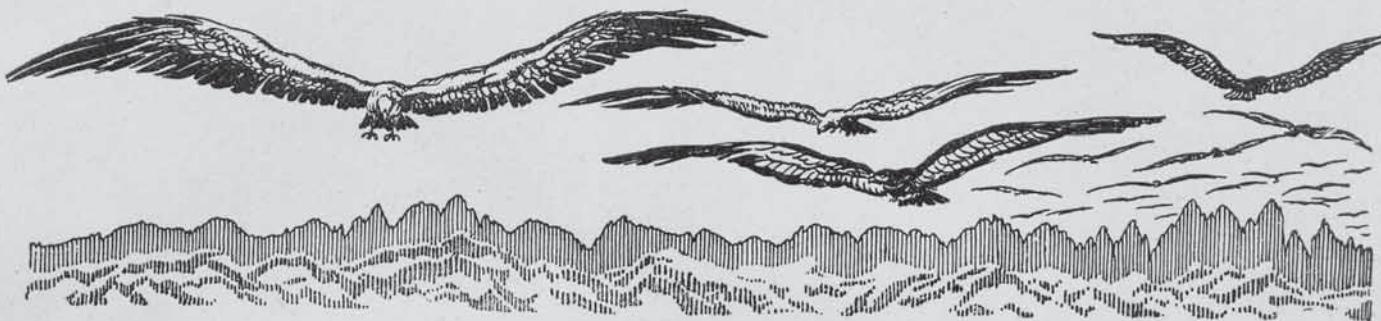
Бойното Ржководно тѣло на Дебърско-Кичевския революционенъ районъ при подготовката на Илинденското възстание презъ 1903 година: 1. Войводата Наке (Янаки) Яневъ отъ с. Лахчани (Кичевско), 2. Лука Джеровъ отъ гр. Битоля, 3) Христо Настевъ отъ гр. Щипъ, 4. Климентъ Групчевъ отъ гр. Охридъ, 5. Павле Каракуневски, 5. Никола Гюревъ отъ с. Лазарополе — сигналистъ на четата, 7. Иванчо отъ с. Попължене и 8. Стоянъ отъ с. Кленовецъ (Кичевско, Горна Копачка). — Снимката е направена отъ Дебърския фотограф Георги Кузмановъ презъ м. май 1903 година въ мѣстността „Арамиенъ камень“, находяща се въ недрата на Бистра планина, между селата Лазарополе, Гаре и прохода „Лопошникъ“. На снимката неизнаваемъ е деветият членъ отъ групата. Бидејки той легаленъ, за да не биде познат отъ турците при случайно попадане на снимката въ тѣхни рѣце и, следователно, обезглавенъ, фотографъ счелъ за умѣсто самъ да го „обезглави“... въ снимката.

Споменитѣ ми отъ Рѣканско и Дебърско

(Изъ записките ми, като секретаръ на ревизионната чета въ битолския революционенъ окръгъ)

Следъ историческия конгресъ въ с. Смилево, къдете се реши и прогласи Илинденското възстание презъ 1903 година, ревизионната чета на битолския революционенъ окръгъ, на която бѣхъ секретарь, следъ единадесетъ месечна непрекъсната

дейност, презъ която, само нѣколко дни преди конгреса, при сражението на 13 мартъ 1903 год. въ охридско, изгуби своя неуморимъ и неустрашимъ вождъ Тома Давидовъ, съгласно решението на конгреса биде разформирована, защото въ сѫщия

Петър Соколовъ
(родомъ отъ гр. Кюстендилъ).

Свѣтославъ Мерджановъ
(родомъ отъ гр. Карнобадъ).

Тѣ двамата, заедно съ знаменития арменски вождь Бедростъ Серемджиянъ, родомъ отъ гр. Пловдивъ, начело на чета, съставена отъ тракийски, македонски и арменски четници, действуваха презъ втората половина на 1901 година въ Одринско. При едно кърваво сражение съ турския аскеръ недалечъ отъ гр. Одринъ, четата е била разбита. Презъ време на сражението, Петъръ Соколовъ и четникътъ-арменецъ Татулъ Зармариянъ, родомъ отъ гр. Малгара, бидаха тежко ранени и починали отъ раните си. Тежко ранени бидаха и Свѣтославъ Мерджановъ, Бедростъ Серемджиянъ и четникътъ-арменецъ Оникъ Торосиянъ. Пренесени въ гр. Одринъ, тѣ били поставени въ тамошната болница на лѣчение. Следъ излѣкуването имъ, на 9 декември сѫщата 1901 година тѣ бидаха обесени на тритѣ крайща на града Одринъ. Храбреци презъ цѣлата си революционна дейностъ, тѣ умрѣха храбро и на бесилото. Тая тѣхна храбростъ е възпътъ отъ цѣлото тракийско население: българско, арменско и турско. Тѣ влѣзоха въ безсмъртната народна легенда.

Дебърско-Кичевската чета на войводата Наке (Янаки) Яневъ от с. Лахчани (Кичевско), заедно съ Бойното Ржководно тѣло на Дебърско-Кичевския революционен районъ, начело съ Лука Джеровъ, Христо Наставъ, Климентъ Групчеъ и други. Въ лѣво на снимката е неуморимата и безстрашна организационна куриерка Пеповица от с. Лазарополе (Дебърско). Снимката е направена от Дебърския фотограф Георги Кузмановъ през м. май 1903 година въ Бистра-планина.

конгресъ за всѣки революционенъ районъ и за всички по-стратегични населени пунктове се създаха и опредѣлиха „горски ржководни тѣла“ (началства), на които се възложи акционната подготовка за всѣки районъ до деня на възстанието и ржководството на всички революционни партизански боеви действия презъ време на възстанието.

При това ново разпределение на боевитѣ сили, което се наложи отъ предстоящата работа до възстанието за всички райони, въ числото на горските околийски ржководни тѣла се причислиха и всички тогавашни легални ржководители на окръжния и околийските комитети отъ градовете и по-активни ржководители на селата, които напуснаха семействата си и се присъединиха къмъ районните чети, при които заеха и опредѣлените имъ нови длъжности за нелегална дейност. Едновременно съ това и всички момчета отъ ревизионната чета, като добре подгответи и обучени, придоха се къмъ горските околийски ржководни тѣла въ ония революционни пунктове, къмъ които се числѣха и родните имъ села. Така и тѣ можаха да бѫдатъ по-полезни и доблестно изпълниха своя отечественъ дългъ, като нѣкои отъ тѣхъ дадоха и живота си въ неравната борба презъ време на възстанието.

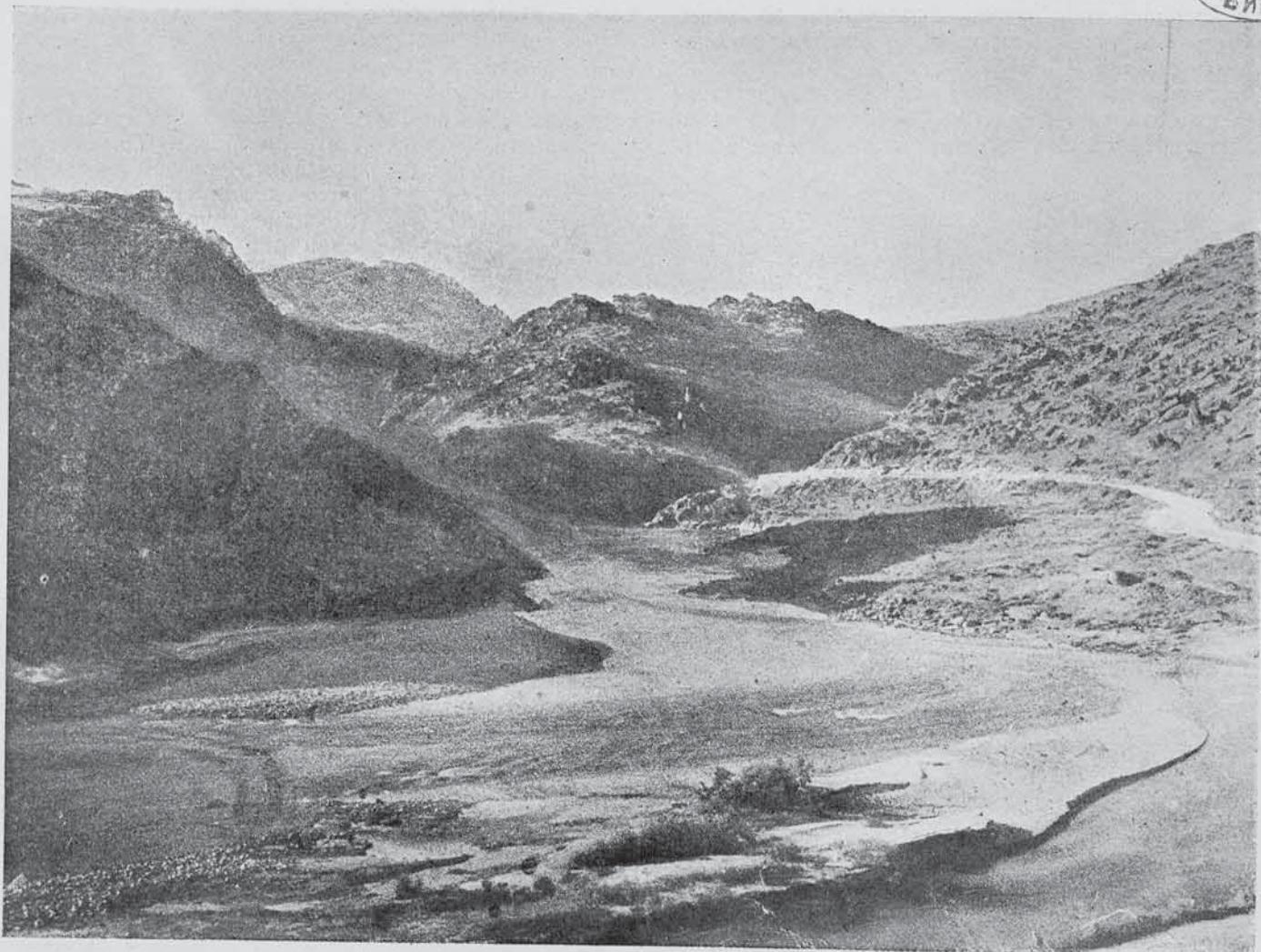
Следъ конгреса, на мене се възложи временно да обиколя и Дебърско — Рѣканския революционенъ районъ, съ задача да се проучатъ по-добре

условията и подготовката му за предстоящето общо възстание, при огледъ да се координиратъ действията му, съвместно съ подрайоните на Горна и Долна Копачка и Рѣбетинъ на Кичевския революционенъ районъ.

Дебърско-Рѣканскиятъ революционенъ районъ обемаше Дебърската и Рѣканската каази (околии), въ които большинството отъ населението бѣха добри българи, но економически угнетявани съ периодически хунски ограбвания на дивите арнаутски банди отъ селата на Шаръ, безъ да бѣше въ положение и самата турска власт да ги обуздае. Организацията, обаче, по това време достатъчно бѣше се справила съ тѣхъ и всички разбойничества бѣха респектираны и направени почти невъзможни.

Рѣканската кааза имаше за свой административенъ центъръ с. Жеравница — седалище на каймакамина (околийски началникъ) и се числѣше къмъ Дебърския мютесарифълъкъ. По статутите, обаче, на революционната организация, тази кааза, наедно съ Дебърската, се числѣха къмъ Битолския революционенъ окръгъ. Този районъ обемаше въ себе си и селата отъ Горна Копачката кааза, населени изключително съ българи.

Поради своеото изключително географическо положение, Рѣканскиятъ революционенъ районъ, който обемаше въ себе си и Дебърската околия, нѣмаше никакви други допирни граници съ другите революционни райони, освенъ презъ дивните, но

Рѣката Цѣрна при село Скочивиръ

страхотни проходи на Стогово и Бистра планини съ селата въ Горна Копачка на Кичевската кааза. Но тази единствена връзка през зимния сезонъ ставаше невъзможна, поради което често се явяваше и напълно изолиранъ, а движението на районната чета се излагаше на г лѣми рискове.

Този районъ бѣше повѣренъ и се ржководѣше отъ стария въ той край войвода Наке (Янаки) Яневъ родомъ отъ с. Лахчани (Кичевско), на когото за секретарь бѣше изпратенъ Климентъ Ив. Групчевъ отъ Охридъ, до 1900 г. учитель и легаленъ ржководителъ въ с. Цѣрско (Демиръ-Хисарско). Четата наброяваше повече отъ 25 момчета, всичкитѣ отъ мѣстните села на района. Сѫщата чета се отличаваше, че имаше и свой доста опитенъ сигналистъ — Колю — единственъ синъ на вдовицата Гюревица отъ с. Лазарополе, който имаше симпатии и на всички момчета отъ четата.

Презъвремена обиколката ни съ покойния Тома Давидовъ, подъ чието войводство действуваше ревизионната чета, презъ декемврий 1902 год., въ Кичевския районъ можахме да се срещнемъ въ родното село на Наке, който съ секретаря си и нѣколко момчета отъ четата бѣше успѣлъ да доде и можахме да се информираме за дейността му, понеже не бѣше възможно да продължи пътя си за Рѣка и отъ тамъ за Дебърско. По това време при нашата ревизионна чета се присъедини и Кичевскиятъ архиерейски намѣстникъ, Протоиерей

Тома, родомъ отъ с. Вранещица (Кичевско), за когото турската властъ, като деятелъ членъ на организацията въ той край, бѣше наредила да се арестува, но бѣше успѣлъ да се укрие и до конгреса остана въ ревизионната чета.

Следъ като уговорихме съ Наке, че въ началото на пролѣтъта ще бѫде удобно да се завърнемъ и да прехвърлимъ трудния пътъ, за да обиколимъ по-важните села въ Рѣканско и Дебърско, раздѣлихме се съ благопожелания, а ние съ Кичевската чета, подъ войводството на Арсо, родомъ отъ с. Подвизъ (Кичевско), и секретаря на сѫщата чета, Димитъръ Спространовъ отъ Охридъ, заминахме къмъ селата на Рѣбетинколъ, а оттамъ, презъ Демиръ-Хисарския районъ, за Охридско. Така се случи, че ревизионната чета не успѣхме повторно да се завърнемъ, поради което и не ни се даде възможност да посетимъ и ревизираме Рѣканско-Дебърския революционенъ районъ, макаръ и да налагаше това по-много стратегически съображения.

Понеже следъ конгреса на мене се възложи да обиколя и този районъ, отъ Смилево, презъ Демиръ-Хисарско, кѫдето се срещнахъ съ войводата на сѫщия районъ Йорданъ Пилерката отъ с. Козица, заминахъ въ Кичевско, кѫдето се срещнахъ съ Кичевския войвода Арсо въ родното му село Подвизъ. На другата вечеръ съ Кичевската чета продължихме пътя за Горна-Копачка и въ с. Душегубица се срещнахме съ Наке, който бѣше пристигналъ съ четата си. По това време пристигна и зае мѣстото си и

Лука Джеровъ отъ Битоля, опредѣленъ за членъ въ горското ржководно тѣло на сѫщия революционенъ районъ.

Въ тази среща, съвмѣстно съ Кичевския войвода Арсо, секретаря му Димитъръ Спространовъ и двама отъ мѣстните селски легални ржководители, обмѣ-

ржководителитѣ се опредѣли среща въ бачилото (мандрата) на Кръсте Гурджевъ отъ с. Селце. Това бачило бѣ разположено въ недрата на Бистра планина — една ободителна и тържествуеща степъ съ буйна трева и изобилни крилатни изворчета. Тамъ бѣха пристигнали Янаки Томовъ съ другаритѣ си отъ ржководното тѣло въ с. Галичникъ и можахме да уговоримъ предстоящите организационни работи. Следъ като престояхме единъ день въ самото бачило, гости на Гурджевъ, въ зори се сбогувахме и напуснахме бачилото, като пѫтувахме денемъ и на влѣзохме въ недрата на Стогово планина, кѫдето се намираше и бачилото на Мане Чуревски отъ с. Лазарополе. Самото бачило (мандрата), образцово заведение, бѣше въ една дивна и очарователна хайдушка мѣстностъ, която мѣжно се отдава на описание. Изобилна паша и при всѣка долчинка и камъкъ бликаше студена, като съзла, вода. Трѣбваше да се отбиемъ въ Маневото бачило на малка почивка. При наблизаването ни, обаче, кучетата отдалечъ откриха присъствието ни въ гората. Когато нашият патрулъ бѣше излѣзълъ на откритата поляна и се отправи къмъ самото бачило, оттамъ лудо тичаше единъ отъ прислугата и съобщи, че въ бачилото имало трима арнаути, търговци отъ село Кривци (Дебърско), които пристигнали сѫщия денъ. Нашият патрулъ веднага залегна и взе позиции. Ние съ четата се прѣснахме въ верига. Понеже арнаутите бѣха въоръжени, момчето отъ бачилото ни увещаваше да отминемъ. При предположението, че тѣ сѫ забелязали нашия патрулъ, веднага об-

Войводата Георги Мучитано (Касапчето) съ двама свои другари.

нихме мисли върху всички по-важни въпроси и предстоящи акции за обща работа при прогласяването на възстанietо съ бойните сили на Рѣканския революционенъ районъ, въ свръзка съ тия въ Кичевско.

Следъ двудневна почивка, приветливо се раздѣлихме съ Кичевската чета, която замина въ района си, а ние напуснахме Душегубица и презъ планината потеглихме за селата въ Рѣкарско, кѫдето при строго опредѣленъ маршрутъ съ цѣлата чета можахме да обиколимъ района и да посетимъ почти всички села.

Една изненадана, но романтична среща съ трима арнаути въ Маневото бачило

Понеже въ с. Галичникъ квартируваше аскеръ и влизането ни въ това село бѣше рискувано, съ

садихме бачилото. Тамъ се забеляза силно смущение и персональть на бачилото, изплашенъ, излѣзе на открито и тичаше къмъ гората, понеже арнаутите заселили свои позиции отъ вѣтре.

Арнаутите бѣха напълно изложени вече на нашия огъчъ, но пратихме имъ селямъ, да не ни мислятъ за лоши люде и да не се боятъ, щомъ не откриятъ огънъ. Дадохме имъ „беса“ (честна дума), че желаемъ да се срещнемъ, като достове (приятели) и като такива да се раздѣлимъ, но предварително да се сторятъ теслимъ, като предадать оржието си на „беса“. Понеже се видѣха напълно плѣнени, излѣзоха на открито, оставиха оржието на страна и додоха при насъ. Бѣха пребледнѣли и треперѣха. Войводата Наке и всичките момчета отъ четата знаеха добре да говорятъ арнаутски, а

ГРАДСКА ОБЩИНА
СУСЕНСКА

самитѣ арнаути, както и всички турци въ той край, знаеха да говорятъ български, та съ нѣколко благи думи веднага ги успокоихме да не се боятъ.

Следъ като се увѣрихме, че върху имъ нѣматъ револвери или ножове, две момчета отъ четата прибраха мартинитѣ и патро_ндашитѣ имъ, следъ което наедно съ тѣхъ влѣзохме въ бачилото, като поставихме и охранителна стража въ гората.

Персоналът и домакинътъ на бачилото тоже се успокоиха и принесоха ни обща трапеза. Въ дълга беседа можахме да имъ обяснимъ цѣлъта на нашата организация и защо сме напустнали семействата си, за да бродимъ горите и да се мѫчимъ. Че ние се боримъ съ властъта, като непоносима за ехалието (народа), а за доброто на самото ехалие, отъ каквато вѣра и да бѫде, готови сме да умремъ, но не и да му правимъ зло. Че тази борба трѣба, наедно съ насъ, да се подеме и отъ всички мюсюлмани, които не по-малко отъ християнската изнемогватъ отъ лошата управия на Султанската власт и че е необходимо да се възвори кардашълъкъ (братство) и равенство между всички въ държавата, безъ разлика на вѣра и народностъ. Следъ тази наша любезна беседа, която ги напълно успоки и убеди въ нашата искреностъ, изказахме имъ пожелания да се подеме тази борба съ проповѣдъ и между мюсюлманското население въ този край и ние ще бѫдемъ вѣчни приятели.

За да имъ подчертаемъ дадената отъ насъ честна дума (беса), ние имъ повѣрихме обратно цѣлото оръжие и се сбогувахме съ изричното желание, тази наша среща да се пази въ най-голѣма тайна, както отъ тѣхна страна, така и отъ наша, за да не пострада и стопанинътъ на бачилото, който ни даде толкова хубаво гостоприемство. Зъ изпълнение на това наше желане и тримата дадоха тържествена „беса“ и се сбогувахме.

Тѣхъ оставихме въ бачилото, а ние поехме гората, но измѣнихме маршрута си за всѣка евентуалностъ.

Следъ една седмица ние получихме съ специаленъ пратеникъ отъ сѫщите арнаути, като цененъ подаръкъ, три оки най-хубавъ ароматиченъ Дебърски тютюнъ, жълтъ и изрѣзанъ, като коприна. Тѣ станаха наши достове (приятели).

На бивакъ при „Арамиенъ камень“

Следъ случката въ Маневото бачило, за да изгубимъ диритѣ си, на другия ден престояхме далечъ въ гората и на другата вечеръ съ цѣлата чета отидохме въ с. Гаре. Азъ гостувахъ въ кж-

Група четници.

щата на мой приятел отъ ученичеството ми въ Скопие, Несторъ Поповъ, родомъ отъ сѫщото село, по това време учителъ. Цѣлата чета се разквартирува въ петь по солидни кжщи въ селото.

Другия денъ на смѣркане напустнахме Гаре съ маршрутъ за с. Лазарополе. Тамъ бѣше определено да се срещнемъ и съ легалния ржководителъ за Дебърския околийски районъ. Съ настъ доде и ржководителътъ на Гаре, Никола Я. Ангеловъ. На пътъ къмъ с. Лазарополе, обаче, срещнахме запхътана куриерката Мелковица, която съобщи, че влизането ни въ село е невъзможно, защото дошелъ таксидаринътъ (държ. бирникъ), наедно съ едно отдѣление войници, и се разквартирували по кжщите.

Мелковица е родомъ отъ с. Лазарополе. Тя бѣше редовна и постоянна куриерка на мѣстната

Безкръстната братска могила въ с.

Презъ време на боеветъ, които се развиваха въ Костурския край между четитъ и турскитъ войски части преди Илинденското възстание и следъ него, паднаха убити много войводи и четници. Турската власт, следъ като установъше самоличността имъ и следъ като ги излагаше на показъ, предаваше ги на общината въ близкостоящето до града Костуръ село Апоскепъ да ги погребе. По такъвъ начинъ се образува при гробищата на това село безкръстната братска могила. Въ нея бидоха

погребани: Кузо Погончевъ отъ с. Загоричени Митре Панджаровъ — Влашето отъ с. Кономлади, Христо Леринчето отъ гр. Леринъ, Петър Гайковъ отъ гр. Шуменъ, Григоръ Ичковъ отъ с. Загоричени, Стефо Прекопанчето отъ с. Прекопана, Кольо и Антонъ отъ Костенарията, Димитъръ Шестевски отъ с. Шестеово, Аргиръ Николовъ отъ с. Жупаница, Петър Наумовъ отъ с. Апоскепъ, Антонъ и Щерьо отъ Костенарията, Лука Гульовъ, влахъ, отъ Костуръ, Ванчо отъ с. Черновища, Григоръ

организация за свързка съ Кичевския районъ. Неустрашима отъ нищо и отъ никого, тя бъше си спечелила прозвище и я наричаха „жена-мжжъ“. Тя всъкога сама пренасяше и донасяше организационната поща за Кичевско и обратно презъ безлюдния и страховенъ проходъ „Яма“. Следъ неприятната весть, която ни донесе, наедно съ нея навлъзохме въ гъстата гора и останахме на бивакъ въ осамотената пещера, известна въ цѣлата околност подъ название „Арамиенъ каменъ“, който си е цолучилъ прозвището, като обиталище на върлуващите преди години арамии въ този край — арнаути отъ Шарь, които сѫ плячкосвали и отвличали цѣли стада на мѣстното население и сѫ ограбвали минаващите кервани съ кашкаваль, сирене и масло презъ прохода за Солунъ.

На другия денъ куриерката замина и при насъ додоха ржководителъ на с. Лазарополе съ другаритъ си, наедно съ ржководителя на Дебъръ, Георги Кузмановъ, а следъ тъхъ доде и Пеповица,

която ни донесе храна и остана при насъ. Пеповица бъше отъ с. Лазарополе и се интересуваше да види сина си Ристе, който бъше станалъ нелегалъ, ала въ друга чета, та нѣжното ѝ майчино сърдце се задоволи да узнае поне, кѫде е и че е здравъ и живъ. Кузмановъ бъше взелъ съ себе си и фотографическия си апаратъ. Следъ като размѣнихме мисли върху по-важни организационни работи въ свързка съ предстоящето общо възстание, Георги Кузмановъ пожела на сѫщата мѣстност да направи нѣколко снимки на цѣлата чета и отдельно на горското началство, споменъ за срещата му съ насъ, както самъ той бъше се изразилъ.

Следъ обѣдъ, обаче, тази среща съ Георги Кузмановъ и Лазарополци се ознаменува и съ една неприятност, която остана паметна съ едно кратко, но издържано съ успѣхъ сражение въ тази страховита мѣстност. Внезапно нашиятъ постовъ часови съобщи, че въ гората се чуватъ човѣшки гласове. Мисъльта за квартируващия аскеръ въ с. Лазарополе

в с. Апоскель (Костурско)

Шестеверчето от с. Шестеово, Кузо Попов отъ с. Блаца, Петър Христов, Стефо Германчето и още много други. Въ същата могила съ погребани и главитѣ на обезглавенитѣ Лазаръ попъ Трайковъ, Кузо Стефовъ и малкото Наке.

Въ 1908 година, презъ време на Хуриета, специални делегации отъ всички села на Костурския край съ направили общо поклонение на братската могила и съ почели паметта на погребанитѣ въ нея юнаци при тържествена Божествена служба.

веднага ни озадочи доста и наредихме да се усилътъ наблюдателнитѣ постове отъ четата, за да се узнае, какви хора съ и колко съ.

Следъ малко се донесе, че все по-ясно се чува говоръ на турски, ала поради гъстотата на гората не можеше да се види и узнае войници ли съ, или арнаути. При тази весть, всички се приготвихме и разчистихме пещерата, за да не се узнае пребиваването ни, а войводата Наке нареди, всички момчета отъ четата да заематъ по-здрави позиции около „Драмиенъ каменъ“, който представляваше едно доста естествено каменисто укрепление.

Скоро се узна присъствието на турски войници, които наближаваха направо къмъ насъ. Дадоха се строги наредждания за пълна тишина и всички напълнихме пушкитѣ си, Когато аскерътъ наближи около сто крачки предъ позициитѣ ни, по даденъ знакъ отправихме отъ всички страни къмъ тъхъ нѣколко залпа, а нашиятъ сигналистъ Кольо (Никола Гюревъ) даде тревога за худжумъ

На нея съ присъствуващи и представители на тогавашната младотурска власть.

Начело на поклонниците съ стояли Костурскиятѣ войводи Василъ Чекаларовъ и Пандо Сидовъ. Между свещениците е билъ и знаменитият свещеникъ Германъ отъ костурското село Черешница.

Днесъ братската могила не съществува. Тя е срината отъ новитѣ поробители на Костурския край. Това което иновѣрците турци не направиха, направиха го християнитѣ гърци.

(атака). Видѣхме, че нѣколко души отъ аскера се сгромолясаха, а другите се пръснаха изъ гората и почнаха да стрелятъ. Да се стои и да се води сражение повече, нѣмаше смисълъ.

Ние веднага напустнахме позициите си и на другия денъ бѣхме въ Кичевския районъ.

Това сражение бѣше вдигнало веднага на кракъ всички турци отъ околните села и въоръжени до зъби, наедно съ аскера, на другия денъ бѣха нахлули и окутирали цѣлата планина,

Снимките ни преди сражението при „Драмиенъ каменъ“ действително останаха добъръ споменъ, както предрече това си желание и самият Георги Кузмановъ, който, за добра честь, и следъ сражението не изгуби присъствието на духа и следъ три седмици ние получихме отъ Дебъръ нѣколко портрети, отъ които два, като споменъ, бѣхъ изпратилъ за съхранение на домашнитѣ ми въ Щипъ, които до тоя моментъ не знаеха нищо за мене. Едвамъ преди нѣколко месеци, следъ като цѣли 24 години

Маркои кули до града Прилепъ — нѣкогашно обиталище на легендарния Крали Марко.

сѫ били грижливо пазени, азъ можахъ да получа тѣзи портрети, които ми дадоха и поводъ да напиша тѣзи ми спомени.

Нашето топче

Монахътъ — руснакъ Григорий, отъ Дебърския манастиръ „Св. Йоанъ Предтеча“ — Бигоръ, разчувствуванъ отъ патриотиче Ѣдългъкъмъ революционната организация, поставилъ си за цель да сюрпризира последната съ одно свое изобретение за готовящите се възвъстание въ той край. По своя инициатива, пазена въ най-голъма тайна, той бѣше изработилъ доста грижливо едно топче, по подобие на историческото такова отъ Априлското възвъстание превъ 1875 г. за освобождението на България. За тази цель, той бѣше закупилъ и опаковалъ достатъчно количество и нуждния за целта барутъ, фитили и други принадлежности за поставянето топчето въ пълно действие.

Когато научилъ, че възвъстанието ще бѫде скоро провъзгласено, скромниятъ монахъ съ едно кратко, но трогателно писъмце, което получихме при обиколката ни въ с. Росоки, предлага своя скроменъ даръ на организацията. Макаръ и първоначално да предизвика това въ настъ иронична насмѣшка и се пошегувахме, доста патриотичниятъ починъ на този монахъ ни разчувствува много и въ сѫщия денъ, отъ името на организацията, му отправихме назидателна писмена благодарност. Сѫщевременно възложихме да занесе скжия на организацион-

ното дѣло подаръкъ въ с. Душегубица, като най-безопасно и удобно място, за да бѫде изпитано.

Когато се завърнахме отъ обиколката, въ ureчения денъ ние намѣрихме черешовото топче въ Душегубица сглобено и приспособено за действие. Липсваха му снаряди. За такива наредихме да се намѣрятъ нѣколко желѣзни топки (кичета) отъ кантаръ, каквито имаше въ всѣко село. Скоро това топче бѣше станало достояние и на по-голъмата частъ отъ организационните хора. Ето защо, колкото и примитивно за новото време, нашето топче стана мило и направи своя ефектъ да се засили върата за успѣха на предстоящата акция. Въ момчетата отъ четата сѫщо се възбуди голѣмъ ентузиазъмъ, ала тази радостъ не бѣше за дълго.

Трѣбаше да се изпита действието му. На другия денъ, наедно съ цѣлата чета и пазителя на това наше орждие, носѣно триумфално отъ самитѣ момчета, отдѣлихме се на по-удобно място въ гората. По дадените инструкции отъ изобретателя, при добра позиция, обвѣрзахме грижливо топчето, напълнихме го, както му е реда и когато бѣше всичко готово за действие, опредѣлениетъ за „батареенъ командиръ“ зае поста си, а съ всички момчета отъ четата заехме по-далечни боеви позиции.

Постави се прицелътъ и се даде команда за огънь. Когато всички бѣхме съ напрегнато внимание върху прицелната точка, нашето топче изрева съ страшна сила, но не остана помень отъ него

Кичевската чета на войводата Смиле.

— пръсна се на хиляди парчета, като мехуръ. Само страшният гръмъ бѣше се чулъ и разтревожи всички околни села на Горна Копачка.

Съ това нашата маневра се прекрати и веднага се отдалечихме въ непрата на планината. Това никакъ не отчая настъ, но какъ се е отразило на изобретателя, като е научилъ за това нещастие съ топчето, не можахъ да науча.

Раздѣлата

Следъ извършената обиколка, съ идването и на Лука Джеровъ, считахъ възложената ми мисия въ Дебърско-Рѣканския районъ за свършена. Сбогувахъ се съ другаритѣ си по оржие отъ този районъ и се раздѣлихме съ най-приветливи благопожелания за предстоящата борба. Щабът (Даме Груевъ, Борисъ Сарафовъ и Анастасъ Лозанчевъ) по това

време се намираше въ гората на Демиръ-Хисарския районъ и му докладвахъ лично.

На другия денъ, съгласно назначението ми, заминахъ въ Леринско за Буфколски центровъ войв да, а при провъзгласяването на възстанието бѣхъ причисленъ къмъ околийското горско ржководно тѣло на Леринския революционенъ районъ, наедно съ Георги попъ Христовъ отъ Битоля и Михаилъ Чековъ отъ с. Екиши-су — легални ржководители до тогава, кѫдето останахъ до Архангеловденъ — 8 ноемврий 1903 год.

Спомените ми отъ Леринско и тия за ревизионната чета, като приносъ къмъ материалъ за освободителното дѣло, отъ дневника ми, ще дамъ отдѣлно другъ путь.

Варна, октомврий 1928 година.

Христо Настевъ.

Сражението въ село Паралово — Мориховско

Предателството на Петъръ Лигушевъ. — Убийството на Георги Сугаревъ.

Битолскиятъ окръженъ войвода Георги Сугаревъ е отъ онай плеяда скромни и беззаветно предадени дейци на Македонската епопея, които, всрѣдъ вихъра на неравната борба срещу подтисниците на народа, умрѣха съ усмивка на уста за достойно незълнения свещенъ дѣлъ и върху чийто свещени кости всрѣдъ народните маси, като исполнъ израстна съзнанието за революционна борба изъ македонскиятъ бранни поля.

Сугаревъ е роденъ презъ 1876 година въ гр. Битоля отъ крайно бедни родители. Приживяната мизерия отъ ранни години въ голѣма степень се бѣ отпечатала по лицето му. Още въ детинските си години той почувствува умраза и отвръщение къмъ поробителя, които въ юношеските му години добиха все по-голѣмъ и по-голѣмъ размѣръ. Едва завършилъ IV класъ на Битолската гимназия, поради голѣмите семеини лишения, той напушта

Христо Чернопеевъ съ своя щабъ на наблюдателния пунктъ.

гимназията и се отдава на учителската кариера, въ която единствено той намѣри своето призвание: да буди народа и да го учи, какъ да мре за свободата си. Той учителствува въ Демиръ-Хисарско, Кичевско и Порѣчието, а по-после и въ града Битоля.

Презъ 1901 година, недоволенъ отъ легалната учителска дѣйност, той грабва пушката и става четникъ въ четата на Никола Петровъ Русенски, който се е движилъ съ четата си въ Демиръ-Хисарско, Крушевско, Кичевско и Охридско. Последниятъ, виждайки у Сугарева ценни заложби за бѫдещъ войвода и организаторъ, му дава потикъ за по-добра подготовка, която бързо се възприема отъ младото даскалче. Така той почва своята революционна дѣйност: като четникъ и организаторъ. Той, обаче, презъ сѫщата година бѣ избранъ за членъ на ржководното тѣло на организацията въ града Битоля и, за да може да изпълнява възможната му организационна длъжност, става учителъ въ Битоля.

Шумната Битоля и надменните ефенидиета, заедно съ влечугите около тѣхъ, погнусиха издѣнъ душа скромния Сугаревъ. Като членъ на окръж-

ното тѣло, той напушта града и почва нелегална дѣйност. Неговиятъ високъ организаторски интелектъ превъзпита мнозина отъ четниците му, между които Алексо Стефановъ, Блаже Биринчето, Димко Могилчето, Иванъ Пашата, Трайко Кральо, Ставре Спировъ, Михаилъ Йосковъ и др., и въпоследствие мнозина отъ тѣхъ станаха районни войводи. Той бродѣше навсъкѫде, дето се почувствуваше нужда отъ неговата смѣла организаторска опитност. Така той преброди Битолското поле, Мориховско, Демиръ-Хисарско, Кичевско, Ресенско, Крушевско и Порѣчието. Той обичаше да общува съ селяните, водейки по цѣли нощи разговори по революционните и частно домакинските и селски тежнения на дадено село. Той бѣше извѣнредно тихъ, спокоенъ и разсѣдливъ: обичаше да изслушва и винаги бѣ справедливъ въ преценката си по каквъто и да било въпросъ. Каквито и конфликти да се появяваха срѣдъ организациите, Сугаревата намѣса ги претърпяваше още въ зародиша имъ. Той имаше твърдъ характеръ и силна воля, крайно упоритъ въ сѫжденията си и никога не отстъпваше отъ заетото веднажъ отъ него становище. Той

Монастирът Калище — на брега на Охридското езеро.

притежаваше ценни качества за единъ добъръ ржководител.

Илинденската епопея го завари битолски войвода, а впоследствие бѣ назначенъ горски начальникъ въ Геватоколския районъ и взема участие въ воденикѣ ожесточени сражения. Тихиятъ, скромниятъ и винаги мълчаливиятъ Сугаревъ, съ своето държане, създаде всрѣдъ населението дивни легенди. Той нѣмаше неприятели, а само любящи го братя.

Въ вихъра на неравната борба мнозина смѣли борци сложиха своя животъ предъ олтаря на свободата . . . Малцина останаха живи. По-първите дейци и ржководящи лица отъ градските и селски организации се намираха въ ужасно положение. Потери тръгнали по селата да търсятъ оржжие. Всичко тръпне за участъта на близния си. Мнозина се отчаяха и заминаха далечъ отъ бащинъ край. Даме бѣ единствения, който съ стоизъмъ понесе грозната катастрофа. На неговия повикъ: „И вие ли ще ме изоставите“ — Сугаревъ, Узуновъ и Д. Е. се хвърлятъ въ пригръдките на Груева съ думите: „Отъ народа сме и съ народа ще сподѣлимъ мѣки и неволи“. Така Сугаревъ стана единъ отъ първите сподвижници на Даме Груевъ, който виждаше и чувствува болките народни, като съ своята непринудена усмивка, почна да го утѣшава и ободрява. Ако турците сега сполучеха да потушатъ възстанието, при другъ случай не ще могатъ да сторятъ това и ще дойде денъ великъ, въ който ще изгрѣе, като зорницата,

лелъяната свобода на македонския народъ, точно така, както говорѣха и нѣколцината още Дамеви другари и сподвижници. Тая четворка, скитайки отъ районъ въ районъ, отъ село на село, гонена и преследвана, следъ едногодишна къртовска работа изгради наново много по-мощни и солидни организации въ цѣлия Битолски вилаетъ. Така беззаветно работи Сугаревъ всрѣдъ народа и подържа духа му до края на 1904 година, когато, поради болестъ, бѣ принуденъ да се прибера на почивка въ България.

Презъ августъ 1905 г., пѫтувайки за Битолско, Сугаревъ пристигна съ 28 четници въ Йазотъ. Той идѣше въ тоя край да поведе една по-ефикасна борба противъ домогванията на срѣбската пропаганда. Неговото пристигане внесе голѣма радостъ всрѣдъ население и четници. На всички отъ устата излизаше радостната вѣсть: „Сугарето пристигна“. Ние, малчуганитѣ, чувствувахме и разбирахме желанията на народа и нескрита радостъ бликаше въ душата ни, виждайки, какъ народътъ цени свойте заслужили безкористни организационни дейци.

Сугаревъ съобщи на велешките войводи Панчо Константиновъ и Иванъ Алябака за срещата си съ Даме Груевъ въ Кратовско и размѣнените мисли съ него по отношение мѣрките, които трѣбва да се взематъ срещу пропагандата, заявявайки, че той съ цѣлата си чета, до като бѫде повиканъ въ Битолско, ще остане въ Велешко. Детинска радостъ озари челата на двамата велешки войводи, които

Кукушката чета на войводата Трайко Гътровъ.

не намираха думи да изкажат радостта си. Следък дълги борби въ Бабуна, по спънша работа, Сугаревъ замина за Битолско да се срещне съ ржководните лица въ този революционенъ районъ и уговори съ тяхъ съвместното действие на всички революционни чети отъ битолския и скопски виляети презъ пролѣтта на 1906 година да се справятъ съ сръбската пропаганда въ Порѣчието.

Презъ пролѣтта на 1906 г., поради появяването на гръцки андарти въ Мориховско и Буфъколъ отъ една страна, и, отъ друга, поради навлизането на сръбска чета отъ Порѣчието въ с. Карбуница (Кичевско), съ действието на които се заплашваха нѣколко района, на Сугаревъ бѣ възложено да се справи предварително съ андартите. Въ началото на м. мартъ председателът на окръжното тѣло Петър Лигушевъ предписва на Сугаревъ, заедно съ Ресенския войвода Дяконъ Евстатий и Демиръ-Хисарския Алексо Стефановъ да заминатъ веднага съ четитъ си за Мориховско да се справятъ съ появилитъ се тамъ андарти. Сугаревъ и Дяконъ Евстатий, предъ видъ на лошото време и други съображения, писмено съобщаватъ, че това ще направятъ, щомъ като се пооправи времето. Тогава ренегатът - предателъ Лигушевъ устройва следната игра: предписва на Дякона да замине веднага въ Битоля, а на Сугаревъ предписва незабавно да тръгне въ Мориховско,увѣряйки го, че и Дяконътъ съ четата си ще го настигне по пътя. Въ това си писмо, той съ ехиденъ тонъ пише на Сугарева: „Е да, войводи, които ги чакатъ

хубави и млади годенички, не имъ се иска да се излагатъ и умиратъ“. Това писмо засяга силно честолюбието на Сугарева, който, несвлашайки мръсните замисли на Лигушевъ, огорченъ и обиденъ отъ подигравката, напушта Смилево, за да изпълни волята на окръжното тѣло. Минавайки презъ с. Кукуречани, той поисква писмено среща съ Дякона, който по това време бѣше въ Битоля, обаче, писмото му попада въ ръцетъ на Лигушевъ. Последниятъ, безъ да го предаде по приналежностъ, отговаря Сугареву, че има голѣмо раздвижване на аскеръ въ града и Дяконътъ нѣма възможность да направи исканата среща. И на другия денъ — 23 мартъ — Дяконътъ се научава за писмото на Сугарева и го взема. Дяконътъ, предчувствуващи опасността, която застрашава Сугаревъ и четата му, особено въ този моментъ, когато мнозина отъ дейните организационни деятели въ Битоля нѣмаха никакво довѣрие въ Лигушевъ, веднага презъ нощта тръгва отъ Битоля за село Агларци на исканата среща, обаче, Сугаревъ заминава за Паралово, безъ да може да направи Дяконътъ, каквото и да било, за повръщането му обратно. Дяконътъ, когато турскиятъ войски презъ деня почватъ да настѫпватъ за Паралово, едва сполучва да се прикрие въ с. Карамани.

На 24 мартъ 1906 год. ст. стиль, преди зори, вследствие предумишленото предателство на Петър Лигушевъ, който имаше връзки направо съ Валията и бѣше предадъ цѣлия маршрут на Сугаревата чета, многобройни турски пѣлчища заоби-

Нѣкогашното цвѣтущо българско основно училище въ село Цѣръ, Демиръ-Хисарска околия (Битолско), изгасено сега отъ новите поробители на Македония.

колиха четата при гората надъ Параловския монастиръ. Следъ ожесточено сражение, което трая отъ сутринта до обѣдъ, падна убитъ на бранно поле войводата Сугаревъ съ 22-та си другари.

Къмъ Сугарева, Георги попъ Христова, Павелъ Христова, Дяконъ Евстатий и други организационни дейци, Лигушевъ питаше голѣма умраза и той се реши, чрезъ предателство, да се отърве отъ беспощадната имъ критика и Сугаревъ бѣ една отъ първите му жертви. Безъ съмнение е, че и предателството на Ресенската чета и сражението при с. Вълко-дере бѣ негово дѣло.

Така въ неравната борба за надмошне на

тъмните сили отъ типа на Лигушевци, падна на македонското бранно поле единъ отъ скромните македонски труженици, който бѣше искрено обичанъ за неговите високи човѣшки добродетели.

Свещените сънки на 23-та параловци бродятъ бранните усози на Мориховските балкани и мжтните води на кървавата Цѣрна и, когато изгрѣе зората на свободата, битолчани, разхождайки се изъ Пелистеръ, при польхване на зефира и зашумяване на гората, съ болка на душа ще съзерцаватъ Мориховските балкани и кървава Цѣрна, за да зърнатъ силуетите на 23-та витязи.

Стефанъ Аврамовъ

Изъ спомените ми презъ 1903 година

Септемврий 1903 год. Революционното движение въ Македония взима все по-голѣми размѣри. Многобройни възстанически отряди кръстосватъ страната и водятъ люти сражения съ турските пълчища. Нашиятъ отрядъ се движи въ Сѣрския революционенъ окръгъ, чакайки деня на възстанието отсамът Вардаръ. Куриери, мѣстни хора на организацията, ни водятъ изъ върхове и долини, изъ гори и усози, де нива, може би, човѣшки кракъ не е стѫпвалъ. Пѫтуваме обикновено повечето пѫти нощемъ; денемъ, пазени отъ наша стража, почиваме.

Така бѣ тогава: нощта наша, денътъ на турцитѣ.

Наредени въ верига, на 2—3 крачки единъ

отъ другъ, чета следъ чета, вървимъ винаги тихо и безъ шумъ. Така наредени, въ нощна тъмнина, газихме рѣки до поясъ, минахме урви, пропласти страшни, спускахме се по гърбъ изъ незнайни стрѣмнини опасни.

На мѣста пѣкъ, за да прикриемъ всѣка наша дира, навлизахме въ гѣста клѣкова гора. Тукъ, стѣпляйки отъ клонъ на клонъ, ние съ сила и мѣжа Голѣма едва се провирахме изъ гѣстата низко прелетена гора иголиста. И всрѣдъ тая непроницаема чудна гора бодлива, застаналъ за почивка малка на клонъ дебель, еластиченъ, цѣлъ изподрашенъ и въ потъ облѣнъ, азъ си спомнямъ онай приказка за пѣкъла и рапа, де грѣшни души, демони страшни, вѣчно се провиратъ изъ гѣсть иголи-

стенъ плетъ бодливъ и нивга изходъ не намиратъ. И стоя на клона, и слушамъ, какъ пръщи гората, какъ стенатъ юнаци — мои другари и се питамъ: ще бждемъ ли ние щастливи, въ този пъкъ земенъ, да намѣримъ изходъ свободенъ?

Често пресичаме пътъ нѣкой, или минаваме мѣстностъ, де може да мине или да пази аскеръ. Тогава две групи отъ по 5—10 четници бѣрже заематъ позиция, налѣгатъ отъ дветѣ страни на пътя и пазятъ — дорде четата мине. При такива случаи, водачътъ-куриеръ веднага предава на следващия следъ него: „тихъ!“ И това „тихъ“ бѣрже, като електрически токъ се предава отъ единъ на другъ — до последния четникъ. Въ случаи, всѣки знае, че грози опасностъ, та открива очи, бди на вси страни, дава широкъ просторъ на фантазията и ето, въ тѣмнината, всѣко дѣрво, всѣка чука взимашъ за човѣкъ, насочилъ насреща ти нѣкаква огромна пушка.

И това мѣжително положение става дваждъ по-мѣжително, по-страшно, когато въ тѣмнината почва нервно да се предава едно следъ друго: „Тихо!“, „много тихо!“, „съвѣршено тихо!“

4 септемврий. Следъ две сражения съ аскеръ и турски пѣлчища при с. Пиринъ, ние, повече отъ 600 души четници, подъ началството на Генералъ Цончевъ, отстѫпваме и се прикриваме. Рано, преди изгрѣвъ слѣнце, спрѣхме за дневна почивка въ мѣстностъ „Дебелия ридъ“ (Совата), между Неврокопъ и Кременъ.

За охрана на отряда, по нареддането на Генерала, войводата Димитрий Атанасовъ—Думбалаковъ съ своите юнаци зае „Орловия врѣхъ“, издигащъ се високо и стрѣмно на северъ огъ настъ и обстрѣлащъ всичко наоколо. Войводата Юрданъ Стояновъ съ четата си зае „Дебелия ридъ“, стоящъ на югъ срещу „Орловия врѣхъ“; Борисъ Стрезовъ съ около 20 юнаци зае южните поли на рида, отъ дето се разтилаше малка полянка, задъ която въ горичката зае позиция войводата Михаилъ Чаковъ съ своите четници. Главните пѣкъ сили съ войводите: Генералъ Цончевъ, Полковникъ Янковъ, Петъръ Дѣрвинговъ, Христо Танушевъ, Димитъръ Зографовъ, Александъръ Мановъ, Никола Левтеровъ, Серафимъ Парталевъ, дѣдо Дончо Златковъ, Яне Сандански, Стоянъ Мълчанковъ, Димитъръ Стефановъ и други се разположиха на малката полянка, между „Орловия врѣхъ“ и „Дебелия ридъ“, малко на северо-изтокъ отъ студения бистъръ планински изворъ.

Азъ съмъ заселъ позиция на „Дебелия ридъ“, току подъ върха му, съ фронть къмъ югоизтокъ. Огъ тукъ се любувашъ на разкошната и чудно красива долина на р. Мѣста. Виждашъ и самата сребриста рѣка, какъ лакатуши изъ зелени, весели поля. Отъ среща високите Родопи, въ стройна верига, величествено и гордо се спускатъ по посока на юго-изтокъ, И виждашъ сега, какъ Родопите се пробуждатъ; виждашъ, какъ сутринните слѣнчеви лжчи полека нощното имъ було повдигнатъ и на чудни вълшебни вълни въ недогледни небесни висини го отнисатъ.

Азъ съмъ възхлъстъ отъ тая величава, омайна картина и се унасямъ и забравямъ въ мисли и мечти.

Обѣдъ. Шумъ и глычъ голѣмъ се чува. Азъ напускамъ мечти, позиция и се отправямъ при стана. Тукъ, Генералъ Цончевъ весело ме посрѣща и ми сочи изобилни, скжпи съвестни провизии, донесени за насъ отъ мѣстния войвода Копаранъ-чаушъ.

Всички се радваме, че можемъ да се нахранимъ сега до насита.

Часътъ е 4 следъ обѣдъ. Азъ се измѣквамъ отъ група другари и отивамъ при извора да пера: риза, гащи, чорапи, кѣрпа. Но тѣкмо що почнахъ прането, чу се далечень гѣрмежъ: единъ, два; после... залпове и викове. И пакъ залпове, викове.

И всичко това ясно се чува.

Бѣрже прибрахъ мокритъ си недопрани дрехи и, съ пушка въ рѣка и раница на грѣбъ, се отправихъ въ стана. Тукъ, сега всичко кипи: всѣки се вспушва, лютъ се заканва, бѣрже се стѣга и чака заповѣдъ отъ Генерала. Тамъ пѣкъ, при политъ на „Орловия врѣхъ“, съвѣтъ отъ войводи заседава.

А залповетъ и виковетъ не преставатъ; тѣ все повече се усилватъ и все повече ни дразнятъ.

Пиринъ страшно реве, ехти и високо, громко протестира противъ турска неправда и зла управа.

Мнението на всички бѣ, какво сражението става между наша чета и турска войска, татъкъ нейде кѣмъ с. Пиринъ.

Наближава да се стѣмни. Селото е много далече отъ насъ. Решено бѣ: да продължимъ отстѫпленietо, за да запазимъ сили и бойни материали за близкия денъ на възстанietо.

Къмъ 4½ часа всѣки е на своято място въ своята позиция. Тукъ, съ свито сърдце, чувамъ ясно викове и гѣрмежи. Дадена бѣ строга заповѣдъ, при появата на неприятель, никой да се не обажда, никой да не стреля, до като не чуе първи истрѣль, или заповѣдъ за стрѣла.

Часътъ наближава 5. По долината отъ Неврокопъ се чува близка, голѣма глычъ. Ние настրѣхваме. Сърдцата ни силно туптятъ, дѣхътъ се спира въ гѣрлото.

Следъ малко, въ горичката, долу подъ настъ, се показва аскеръ и на групи настѣда подъ дѣрветата, нѣщо на 200 крачки въ лѣво отъ позицията на Борисъ Стрезовъ. Аскерътъ, безъ да подозира нѣщо, небрѣжно си почива. А тамъ, отдалече, се чуватъ викове, гѣрмежи. Ние пѣкъ съ трепетъ чакаме първи истрѣль, или заповѣдъ „стрѣляй!“

Следъ малка почивка, аскерътъ, на групи, тичешкомъ и плахо мина между нашите позиции и бѣрже, като стрела, се спустна по посока на с. Пиринъ.

И ние, съ пѣлни пушки, съ затаенъ дѣхъ, сѣдиме скрити въ своите позиции и чуваме какъ често и силно туптятъ нашите сърдца, какъ тамъ далечно постепенно отслабватъ виковетъ и бойната стрѣла.

И слѣнцето не ще повече да гледа тоя адъ, тая страна страдална. То бѣрже се скри задъ сребристи, задъ обагрени въ крѣвъ облачета, спустна се задъ високи върхове планински и сърдито изчезна.

И веднага тамъ далече стрѣла и викъ утихна вече.

Утихна и Пиринъ-планина.

Само ние — борцитъ за свобода и правда, ние не знаемъ миръ и покой. И въредици стройни, съ тѣга на душа за незнайна участъ на близки другари наши, ние развалимъ тая хармония, тая редъ природенъ. И кога всичко почива, спи, ние бодрѣствуаме и вървимъ, вървимъ съ пламъ въ душата да извикаме и поздравимъ зората на свободата.

Г. Ив. Бѣлевъ.

Втора годишнина

Нашата илюстрация, макаръ и да бъше брулена отъ много вѣтрове, можа дълбоко да забие своите корени въ душата на македонския емигрантъ. Всичките прѣчки, които се явиха на нейния путь, бѣха преодолѣни съ борба, стойцизъмъ и търпение — присъщи качества на илинденеца. Сега илинденци могатъ да се поздравяватъ съ излизането на втората годишнина на Илюстрация Илинденъ. Нейната магнитна сила къмъ поробената родна земя ще расте, както растатъ купнежите и надеждите на македонските прокуденици по свободни родни планини и поля.

Миналото, което тя ще продължава да разказва на своите сънародници, ще пали душите за по-буйна и по-упорита борба срещу враговете на нашето разкъсано отечество. Въ нея ще говори духът на Македония. Въ нея ще продължаватъ да се редатъ свещените образи на ония герои, които беззаветно любиха своето течество и беззаветно сложиха кости за неговата свобода. Илюстрацията е катче, кѫдето всѣки македонецъ ще прочете епизоди отъ онай голѣма книга, която се нарича **Македонска борба**. Илюстрацията е малко изворче, което ще освежи изстрадалата душа на изгнаника македонецъ. Нека се надѣваме, както досега, че тя правилно ще бъде оценена и ще ѝ се даде всичката морална и материална подкрепа отъ македонския емигрантъ, за да продължава своето дѣло.

Това дѣло е на Македония.

Отъ Редакцията.

БЕЗИМЕНО АКЦИОНЕРНО ДРУЖЕСТВО „СЪЕДИНЕННИ ТЮТЮНЕВИ ФАБРИКИ“
— КАРТЕЛЬ —

Централно Управление:

София, ул. Александъръ 1-и, № 1.

Придворни доставчици на Негово Величество Царя

ФАБРИКИ ВЪ:

Пловдивъ, Русе, Варна, Шуменъ, София, Сливенъ и Бургазъ.

СКЛАДОВЕ ВЪ:

София, Хасково, Дупница, Кърджали, Плъвенъ, Търново,
Банско, Ямболъ и Видинъ.

Фабрикация на папироси за мѣстна консумация

**Експортъ на тютюни на листа и тютюневи издѣлия —
папироси и рѣзанъ тютюнъ.**